

Centre d'estudis **colombins**

*Claudi Ptolomeu (ca. D.J.C. 90-168). Mapamundi, Florència (1474). Manuscrit acolorit en pergamí.
Conservat a la Biblioteca Vaticana.*

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmasas) - 08003 BARCELONA
Tel. (93) 319 80 50 - Fax: (93) 310 69 00

34

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins

Any XII / Núm. 34 / desembre 2004 / Preu: 2 euros

BUTLLETÍ DEL CENTRE
D'ESTUDIS COLOMBINS
ANY XIII / Núm. 34, desembre 2004
Director: Joaquim Arenas i Sampera
Secretaria de redacció:
Jaume Cañadas
Editor: Òmnium Cultural
Imprimeix: Casa Boada. Carrer Comtal, 26.
08002-Barcelona
Dipòsit Legal: B- 16689/95

NOTA

El contingut dels articles és responsabilitat dels autors i no ha de coincidir necessàriament amb els principis que regeixen l'Associació.

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agrairíem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- Cristóbal Colón, cosmògrafo. Per José Ricart i Giralt.

Articles

- Canonització de Colom. El Vaticà es treu les pusses de sobre. Per Francesc Albardaner.
- Discovery Channel i Cristòfol Colom català. Per Joaquim Arenas.
- Cristòfor Colom era català. Entrevista a Charles Merrill.
- Beatriu Enriquez, l'amant de Cristòfol Colom i mare d'Hernando, probable germanastre del Rei Ferran el Catòlic. Per Ernest Vallhonrat.
- 1927; Colom català. Per Joaquim Arenas.

Bibliografia

- Riccardo Pazzaglia: "Come l'America fu costretta a farsi scoprire".

Editorial

En l'editorial del darrer número del Butlletí, feiem esment de la feixuguesa que comporta la feina continuada en la recerca per a la demostració històrica de la naturalesa catalana de Cristòfol Colom.

El mes d'agost passat ha estat pròdig a donar una alenada forta a la nostra causa. El canal de televisió nord-americà Discovery Channel, especialitzat en temes d'història, naturalesa i ciència, ha emès una sèrie de capítols sobre el gran navegant i descobridor del Nou Món.

Aquests capítols -emesos per via satèl·lit- i, per tant, visibles a bona part del món afirmen, tant en la seva publicitat com en el seu contingut la catalanitat de Cristòfol Colom. L'amic del nostre Centre, el Dr. Charles Jefferson Merrill, n'ha estat l'assessor científic.

Volem remarcar, doncs, la transcendència d'aquest fet divulgador de la catalanitat de Cristòfol Colom.

. Que una cadena de televisió reconeguda pel seu rigor científic en temes històrics faci seva la tesi catalana sobre l'origen català de Cristòfol Colom, com la més fonamentada, suposa un reconeixement a la tasca feta per tants i tants historiadors, catalans o no, que han maldat amb llur recerca, treball escrit i difusió, començant per Lluís Ulloa l'any 1927, perquè la tesi catalana sobre el descobridor fos reconeguda.

. Que la difusió per via satèl·lit faci conèixer al món sencer la veritat històrica sobre la pàtria de Colom és un fet que, hores d'ara, pot ser qualificat, si més no, de molt important.

. Que la tasca continuada del nostre Centre - des de l'any 1989- i d'altres associacions sobre aquesta qüestió rep un reconeixement extraordinari que ens impulsa a continuar sens defallença en els nostres propòsits.

El contingut d'aquest Butlletí, ultra les seccions ordinàries, recull informació abastament d'aquest esdeveniment informatiu protagonitzat per Discovery Channel i que tant avala la comesa del Centre d'Estudis Colombins.

Joaquim Arenas i Sampera
President

Vida del Centre

Efemèride

L'edició del diari electrònic en català Vilaweb del dia 30 de juliol de 2004 reproduïa així la notícia sobre una sèrie dedicada a la vida i els viatges del mariner Cristòfor Colom.

Cristòfor Colom, un català al Discovery Channel. El canal per satèl·lit Discovery Channel, especialitzat en programes d'història, naturalesa i ciència, emetrà a principis d'agost una sèrie dedicada a la vida i els viatges del mariner Cristòfor Colom. Els orígens a l'anomenat "descobridor d'Amèrica" han estat reclamats des de sempre per més d'un territori: Espanya, Itàlia i els Països Catalans. Doncs bé, a la publicitat de la sèrie que fa el canal nord-americà s'hi especifica que Colom era català, s'hi diu literalment que Colom "era espanyol – català, per ser exactes, ja que en aquell moment no existia la nacionalitat espanyola". L'autor de la recerca històrica de la sèrie és Charles Merrill el qual, segons

s'explica a la publicitat de la sèrie, s'ha centrat durant un temps en la investigació dels orígens de Cristòfor Colom i, després d'aplegar una colla de proves, ha arribat a la conclusió que l'explorador era català. Merrill afirma que els escrits que existeixen de Colom són en espanyol però destaca que aquesta no era la seva llengua materna, perquè s'hi aprecien alguns errors, d'aquesta manera arriba a la conclusió que la llengua de Colom era el català. "There was some other romance language behind it, most likely Catalan".

Necrològiques

El passat mes de setembre va morir, a Tortosa, el Dr. Joan Bestratén, fill del nostre consoci i amic Manuel Bestratén i Sabaté, estudiós i gran treballador de la causa catalana de la naturalesa de Cristòfor Colom. Volem fer arribar a la família i, especialment a Manuel Bestratén, el nostre condol i el nostre suport.

Així mateix, fem extensiu, també, el condol i suport a la família del Sr. Josep Ibáñez i Senserrich, consoci també del centre i traspasat l'estiu passat. Al cel siguin.

Tertúlies

El passat dia 7 d'octubre es va fer l'acte inaugural del curs acadèmic 2004-2005 amb el privilegi de poder assistir a una estrena. Com ja deureu saber la cadena televisiva nord-americana Discovery Channel ha enregistrat un documental intítulat "Enigma Colom". Doncs bé, els socis del Centre d'Estudis Colombins vàrem poder veure la versió castellana que uns dies més tard va ser emesa per Canal Plus Digital.

Cal dir que l'assistència de públic va ser un èxit. El Sr. Francesc Albardaner, membre de la Junta del Centre, en va fer la presentació. També es va incorporar, més tard, el professor Izaguirre, professor de la Universitat Pompeu Fabra. Ambdós són protagonistes actius d'aquest documental que compta, també, amb la presència del

professor Charles Merrill defensor de la teoria catalana impulsada l'any 1927 pel Dr. Luís Ulloa.

Gràcies a l'aportació dels socis del Centre, i per a tots aquells que no haguen vist encara el documental, el Centre disposa de còpies en vídeo i CD que podeu demanar deixades a l'oficina permanent.

Tribuna

Transcrivim la tercera part de la setena conferència de "las leídas en el Ateneo Barcelonés en la ocasión del Centenario del Descubrimiento de America". L'autor és Don José Ricart i Giralt. El títol "Cristóbal Colón, cosmógrafo". Va ser pronunciada el 4 de novembre de 1892.

En esta segunda parte trataremos del estado del progreso que tenia el llamado Arte de Navegar á últimos del siglo XV: esto es, los medios científicos con que contaban los pilotos para situarse geográficamente fuera de la vista de las costas y seguir el rumbo conveniente para llegar con seguridad y prontitud al punto de destino.

En la primera parte de este desaliñado escrito hemos visto que, para situar la nave en alta mar, es necesario determinar la latitud y la longitud. Para trasladarse de un punto á otro precisan dos nuevos elementos, que son: el rumbo ó ángulo que forma la derrota con el meridiano y la distancia navegada en la unidad de tiempo.

No tan solo en la antigüedad, si que también en la Edad Media, la determinación de la longitud no precisaba en gran manera, pues la mayor navegación estaba comprendida en el Mediterráneo, para la cual existían portulanos que daban los rumbos ó demoras entre unos puntos y otros. Los marinos navegaban costeando casi siempre, y sólo se atrevían á cruzar los golfos con muy buen tiempo.

Prolongadas luego las navegaciones á Flandes y costas del Norte, asi como por el Sur hasta Guinea y Cabo de Buena Esperanza, no perdían por esto la tierra de

vista, fundando toda su ciencia náutica en la navegación costera, pues si por cualquier causa se engolfaban en alta mar, ya no sabían dónde se hallaban. Bartolomé Díaz, en 1486, descubrió el Cabo de Buena Esperanza, después de encontrarse materialmente perdido en alta mar por no conocer la longitud. Hasta la latitud de 29° Sur, pudo navegar costeando, pero un temporal le hizo perder la tierra de vista, continuando luego su derrota al Sur, de manera que había pasado el paralelo del cabo sin saberlo. Una insurrección á bordo fue la causa de que enmendara el rumbo, primero al Este y luego al Norte, descubriendo por fin la tierra que ha hecho su nombre célebre.

«El Cabo¹ que habíamos de doblar ya lo teníamos por la popa sin verlo. El tiempo era horroroso, las carabelas saltaban por sobre verdaderas montañas de agua. El capitán oyó que murmurábamos, diciendo, que era tentar á Dios haber llegado hasta las puertas del infierno, y contestó muy irritado: Grandísimos brutos, ¿queréis asemejaros á vuestros padres, que creían que mas allá del Cabo Bojador la mar era de pez y el cielo negro como tinta?»

¡Ah! el Cabo Bojador es una vieja historia. Sin duda se equivocaron los que creyeron que el infierno empezaba allí; pero esto no es razón para que el infierno no pueda empezar en otra parte, quizá muy cerca de nosotros. Por mas que el capitán, hizo todo lo posible para convencernos, no pudo vencer nuestra resistencia, viéndose obligado á virar de bordo. Y cuando estábamos ya de vuelta para Portugal, entonces descubrimos el Cabo, este Cabo que tanto habíamos buscado, y que teníamos delante, enorme montaña que se avanza hacia el mar teniendo su cabeza en las nubes, y en cuyo alrededor siempre están desencadenados los elementos; creimos que allí estaba verdaderamente la puerta del infierno. Tanto nuestro almirante Bartolomé Dias como nuestro capitán,

¹ Narración del descubrimiento de las Indias por un marinero de las expediciones de Díaz y Gama, según un documento auténtico, publicado por M. Pinheiro Chagas.

exclamaron con tristeza: *el cabo de las Tormentas.*»

Otro de los defectos de que adolecía la navegación era la falta de cartas ó mapas con escala graduada de latitudes y longitudes, para poder resolver en ellas los problemas de situación.

Marino de Tiro, en el año 100 de nuestra Era, es el más antiguo constructor de cartas planas que nos ofrece la historia. No tan sólo recogía el mayor número de datos respecto á distancias itinerarias que le proporcionaban los viajes de tierra y mar, sino que en sus cartas situó muchos puntos geográficamente.

Para el desarrollo de su construcción empleó la misma fórmula *arco de paralelo = arco correspondiente al Ecuador x el Coseno latitud*, que causó tan profunda impresión entre los pilotos del siglo XV, atribuyendo el invento al infante D. Enrique de Portugal, fundador del *Terzo Naval* de Sagrés, primera Academia de navegación, de la cual fué maestro un Jaime Ferrer de Mallorca. Para la construcción de su carta general, Marino tomó por latitud media el paralelo de 36°, y para las longitudes dividió el orbe conocido en 15 horas ó 225°, á partir de las islas Afortunadas. El valor del grado de esta carta antigua es de 500 estadios, el mismo de Posidonio.

Que fuese D. Enrique de Portugal el inventor de las cartas planas, queda destruído por la siguiente relación de uno de los que más ensalzan á este príncipe; dice: «En lo cual no solamente dispuso (D. Enrique) las cosas para un buen éxito, sino que hubo por su parte mucha industria y prudencia para conseguirlo: porque para este descubrimiento mandó venir de la isla de Mallorca un maestre Jacome, hombre muy docto en el arte de navegar, que hacía *cartas é intrumentos*, al cual le costó mucho para traerlo á este reino, á fin de enseñar su ciencia á los oficiales portugueses.»

Las cartas usadas en la Edad Media no tenían por fundamento ningún dato ó valor geográfico; esto es: no tenían escalas de longitud y latitud; solamente en uno de los

lados se indicaba en una pequeña escala el valor de las millas por medio de divisiones de cinco en cinco líneas.

Las cartas eran todas loxodrómicas, situándose los puntos por el rumboloxodrómico y distancia. Método ciertamente sujeto á grandísimos errores, no tan sólo por la imperfección de la brújula, si que también por no tener sillómetros ó correderas que indicaran las distancias con mediana exactitud; y por fin, las variaciones en el valor de la declinación magnética, había de influir mucho con el tiempo en la situación de los lugares. La suerte fué que, abarcando el Mediterráneo poca diferencia de latitud, los cambios de la declinación magnética no se hicieron sentir de una manera notable durante el transcurso del siglo XV.

D'Avezac, en el Boletín de la Sociedad Geográfica Italiana, cuaderno de Mayo de 1874, dice que la escuadra de San Luis partió de Aiguemortes en 1° de julio de 1270 para Cagliari, y que habiendo sufrido un fuerte temporal en el golgo de León, á los seis dias de no verse la tierra, los pilotos enseñaron al Rey sus mapamundis con la situación delo buque.

El célebre mallorquin Raimundo Lulio, que floreció en la mitad del siglo XIII, escribió en su *Arbor scientiae*: «¿*Marinarii quomodo mensurant milaria in mari?... Et ad hoc instrumentum habent, chartam, compasum acum et stellam maris.*».

En los inventarios de pertrechos de las galeras de D. Pedro IV de Aragón, se previene que lleve cada una *dos cartas de navegar*. En el Catálogo de la librería del rey D. Martín, muerto en 1410, figura un libro titulado *Libre obre la carta de navegar*, otro *Libre de las naus* y otro *Libre de la ordinació de la mar*, que demuestra que los catalanes no tan sólo usaban las cartas de navegar, sino que poseían tratados sobre su uso.

Lorenzana, en su historia de Nueva España, cita el curioso hecho que Motezuma enseñó á Cortés una carta en la cual estaban representadas todas las comarcas y costas de su imperio.

Las cartas hidrográficas no podían presentar mediana exactitud mientras los navegantes no tuvieran á su alcance medios para situarse en el mar y para situar los puntos de las costas nuevamente descubiertas.

El cronista Gonzalo Fernandez de Oviedo, en 1535 expresó que las cartas de marear eran muy deficientes, como podemos entender en el siguiente escrito suyo: «Así es que desde Sanlúcar á la cibdad de Santo Domingo de la isla Haití ó Española hay mill é ciento cincuenta ó mill é doscientas leguas poco mas ó menos. Esto segun las cartas de navegar que agora se tienen por mas correctas é mejores que las passadas; porque en otras solian poner mill é trescientas leguas y en algunas mas. Pero como cada dia se va entendiendo mejor este camino, los mas tienen que aqueste viaje es de mill é doscientas leguas, poco mas ó menos. Mas á causa del Nordestear de las aguas, como por las continuas mudanzas de los tiempos é corrientes de las aguas, muchas mas leguas se andan en este camino de lo que es dicho, las mas veces por venir á estas partes, é muchas mas á la vuelta para volver á España, porque es otra derrota ó navegación.»

De estas líneas se deduce claramente que las cartas hidrográficas, mucho tiempo después de Colón, eran todavía muy erróneas, tanto, que duró un largo periodo de tiempo á raíz del descubrimiento del Nuevo Mundo, que las cartas eran la monstruosidad mayor que pueda darse, pues no concordando la latitud hallada por rumbo y distancia con la obtenida por el cálculo de altura de polo por medio del astrolabio, y teniendo aquellos navegantes por buenas ambas latitudes, diseñaron en sus cartas dos líneas equinocciales y dos escalas de latitudes con los correspondientes paralelos dobles.

En resumidas cuentas, tenemos por muy cierto y seguro que Cristóbal Colón no pudo disponer para su notable empresa de cartas de marear con escala de longitudes y latitudes, no conociendo otras que las loxodrómicas, plagadas de errores y descripciones fantásticas. Y también tenemos por cierto que nuestro primer Almirante de Indias no hizo progresar la

cartografía por su parte, pues de lo contrario, hubiera quedado alguna carta suya. No sé los quilates de autenticidad que tendrá un pequeño mapa de la isla de Santo Domingo publicado hace pocos meses por casi todas las *Ilustraciones* con la nota de que se cree fué dibujada por Cristóbal Colón. Me parece que no ha de ser difícil demostrar muy claramente que Colón no intervino en la construcción de tal mapa: pero no es éste el objeto del presente estudio.

Ya hemos visto el estado de progreso en que se hallaba la cartografía á últimos del siglo XV, ó tiempos de Cristóbal Colón; vamos á ver ahora á que altura estaban las matemáticas aplicadas á la navegación, tanto en lo referente á instrumentos científicos, como en cálculos ó problemas de situación.

Para tomar la altura del polo, usó Colón el *astrolabio*, único instrumento conocido entonces como más perfeccionado para esta clase de observaciones, á pesar de estar sujeto á grandes errores, pues dependía la exactitud de la observación en poder determinar bien la vertical teniendo el instrumento suspendido con una mano, mientras con la otra se enfilaba el astro por medio de una alidada, cosa poco menos que imposible á bordo de un buque. No es extraño que Eugenio de Salazar, magistrado de Felipe II, escribiera con muy buen humor lo siguiente, más de medio siglo después de muerto Cristóbal Colón: «Es de ver al piloto, teniente del viento, tomando al mediodía el astrolabio en la mano, alzar los ojos al sol, procurar que entre las puertas de su astrolabio, y como no lo puede acabar con él, y verle mirar luego su regimiento; y en fin, echar su bajo juicio á montones sobre la altura del sol. Y como las veces le sube tabto, que se sube á 1,000 grados sobre él, y otras veces tan rastrero que no llega allá con 1,000 años, porque toman la altura á un poco más ó menos, y espacio de una cabeza de alfiler en su instrumento os hará dar más de 500 leguas de yerro en el juicio.»

Antes del astrolabio, los navegantes del Mediterráneo usaron un instrumento llamado *nocturlabio*, de procedencia árabe,

que tenía por objeto determinar la hora de la noche por la posición de las estrellas de la Osa menor sobre el horizonte, instrumento á que se refiere Lulio y no al astrolabio como han creído varios escritores.

El astrolabio no parece tan antiguo como se pretende por algunos geógrafos, pues no hay documentos que certifiquen su anterioridad al siglo XV. En la descripción que hace Vasco de Gama de su viaje leemos lo siguiente: «La primera tierra, que se vino por delante antes de llegar al cabo de Buena Esperanza, fué la bahía que ahora se llama de Santa Elena, en donde desembarcó para rellenar la aguada y tomar la altura del sol. Como que del uso del *astrolabio* tan necesario á la navegación y que los marineros de este reino hace poco tiempo se servían, no se podía obtener buenos resultados por ser pequeñas las naves y moverse mucho, ésta fué la causa se observara en tierra con un astrolabio de tres pies de diámetro colgado entre tres perchas en forma de triángulo, para mejor asegurar la línea solar.»

Es de presumir que en Portugal, entonces el país marítimo por excelencia y centro de todos los más célebres navegantes y geógrafos, se tendría conocimiento de todos los inventos que afectaron el progreso de la Náutica; y que si en tiempo de Colón y Gama hacía poco tiempo que los portugueses conocían el astrolabio, parece probable que su invención sería reciente. Demuéstralo también, que el astrolabio no tenía objeto sin las cartas graduadas, no siendo de ningún valor el conocimiento de la Latitud, si en las cartas no estaban representados los paralelos.

En el anterior párrafo del viaje de Gama, podemos observar la primera idea del uso del trípode, hoy tan generalizado en la Geodesia y la Topografía.

Sospéchase que los navegantes árabes del mar de la India usaron un instrumento semejante á la ballestilla; sin tener documento alguno que lo demuestre no podemos admitirlo, ni tampoco que fuera inventor Martín Behaim, contemporáneo de Colón, que dicen antiguos escritos fué

nombrado Caballero de la Orden de Cristo en 1485 por tan útil invento; pues no se compagina esta fecha con ignorar los portugueses su uso en 1497.

Viene también en apoyo de nuestro escrito el siguiente inventario de los objetos que embarcó Magallanes para su célebre viaje de circunnavegación. Entre los muchos útiles apuntados, figuran los siguientes: seis cuadrantes de madera valorados en 1,121 maravedises; un astrolabio, valorado en 750 maravedises; seis astrolabios de metal, valorados en 4,500 maravedises, un mapa mundi,. Valorado en 4,500 maravedises; quince agujas magnéticas, valoradas en 4,080 maravedises; otras dos agujas magnéticas, valoradas en 750 maravedises; otras diez y seis agujas magnéticas y seis relojes, valorados en 7,094 maravedises; otros doce relojes de arena, valorados en 612 maravedises; dos brújulas , valoradas en 650 maravedises; reparación de una brújula usada, valorada en 136 maravedises; cuatro cajas para brújula, valoradas en 884 maravedises.

No consta en la lista ninguna ballestilla, y en cambio, estan anotados siete astrolabios. Ya sabemos que la expedición de Magallanes tuvo lugar en 1520.

De manera que no queda duda de que Colón no llegó á conocer la ballestilla en sus navegaciones, teniendo que deducir la latitud por medio del erróneo astrolabio.

Y para la determinación del rumbo ¿de qué brújulas disponía nuestro gran navegante? Vamos á decir algo sobre este particular.

El uso de las planchuelas imantadas para conocer la línea N.S. ó dirección de polo, es muy antiguo. El misionero Duhalde ha encontrado en documentos chinos, que en 1643 antes de J.C. el emperador Hoang-tí en sus guerras, llevaba consigo un instrumento colocado en un carro, el cual señalaba siempre al S. á pesar de las nieblas más densas. El mismo autor nos dice que hace unos 3,000 años, el emperador Tcheongkong regaló un instrumento semejante llamado Tchi-nan á una embajada cochinchina que le visitó. Aun

hoy día los chinos conocen la brújula por el nombre de Tchi-nan.

Los españoles usaron la aguja náutica desde mediados del siglo XIII, según prueban las leyes de las Partidas, al decir: «Et bien, asi como los marineros se guian en la noche oscura por el aguja que les es medianera entre la estrella et la piedra, et les muestra por do vayan tambien en los malos tiempos como eu los buenos, otrosi los que han de ayudar y conseyar al Rey se deben guiar por la justicia».

Raimundo Lulio escribía en 1272 que: «la aguja tocada al iman, señalaba al septentrion, y que asi como la aguja náutica dirige á los marineros en su navegacion, del mismo modo la discrecion dirige al hombre en la adquisicion de la sabiduria».

Las brújulas usadas antes del siglo XIV, se componían de una planchuela de hierro imantada, atravesada por un eje y colocada dentro de una cajita de madera que se llamó la *boxola*; la cajita terminaba por su cara superior con un cristal circular, llevando en el borde una graduación sobre la madera de la caja en la cual se indicaban los rumbos, correspondiendo el Norte á la dirección de la proa: método sujeto á grandes equivocaciones, pues cambiando de rumbo, la planchuela seguía quieta y el timonel leía en el círculo graduado unos rumbos que no eran ciertos. Flavio Gioia en 1302 colocó la rosa de los vientos pegada sobre la planchuela, feliz idea que le valió ser tenido por inventor del instrumento, lo que dista mucho de ser verdad, como todos sabemos y acabó de expresar con varias citas históricas.

La brújula de Gioia es la que usamos todavía, salvo las modificaciones de mejor construcción y el haber adaptado diferentes ingenios de suspensión para anular los movimientos y vibraciones del buque.

Pero la determinación del rumbo con mediana exactitud en tiempo de Colón era difícilísima. Por más que se usaban también brújulas de líquido, resucitadas en nuestros tiempos con tanta ventaja por sabios físicos y constructores, eran de pequeño diámetro y sujetas á los bruscos movimientos del

buque. Aun hoy, en los colosales transatlánticos de 10,000 toneladas, con brújulas de 30 centímetros de diámetro, y con tantos y tan ingeniosos aparatos de compensación de movimientos, el poder obtener el rumbo navegando con la exactitud que requieren las grandes velocidades, es un problema difícil, que causa inexplicable tortura al oficial de derrota.

De manera que es á todas luces claro que en tiempo del descubridor del Nuevo Mundo, las brújulas eran sumamente imperfectas para poder efectuar navegaciones guiadas solamente por la estima, ó sea rumbo y distancia.

No estaban á mejor altura respecto al conocimiento de las matemáticas aplicadas á la navegación.

A últimos del siglo XV aun gozaban de favor entre los astrónomos las *Tablas Alfonsinas*, producto de la actividad árabe é israelita, calculadas por Rabbi Isak y Jeuda ben Mose Cohen, y publicadas á mediados del siglo XIII por el Rey de Castilla Alfonso el Sabio.

Abundan los autores y cronistas españoles que suponen ser Raimundo Lulio el fundador del arte de navegar ó de la moderna navegación de estima por rumbo y distancia. El cisterciense don Antonio Raimundo Pascual, en su *Descubrimiento de la aguja náutica*, impreso en 1789, dice: «fué el primero que descubrió el secreto de dirigirse al polo la aguja tocada en el iman, y el uso de ella para la navegación. Fué el primero que por la observación filosófica conoció y escribió que en la parte occidental de nuestro hemisferio hay continente de tierra opuesto al nuestro. Fué el primero que escribió el *Arte de navegar*; y con los descubrimientos propios dió el plan que se ha adelantado el método de cruzar los mares con facilidad, etc.»

Esta obra, que debió ser tan notable según los lulistas, el *Arte de navegar* á que se refiere Pascual, se ha perdido completamente; nos quedan no obstante otras obras del célebre filósofo mallorquín, entre ellas el *Ars magna*, deduciéndose de

ellas que en náutica era lego completamente, y que la pluma que escribió los disparates científicos que se leen en dichos libros, malamente podía ser inventor de un método bueno para cruzar los mares con facilidad.

Esto no quiere decir que Raimundo Lulio no fuera un talento fenomenal en otros ramos de los conocimientos humanos, como lo demuestran sus escritos, y confirma la opinión de sabios respetables.

Como confirmación de lo anteriormente dicho, presentaremos á nuestros lectores uno de los problemas de navegación que creyó resolver Lulio, y es el siguiente: «Un buque que va hacia el Sur, se aleja el doble del Este que otro buque que siga por un Sudeste; la razón de esto consiste en el hecho de que el Sudeste está en medio del Sur y el Este.» Con estas palabras Lulio parece dar á comprender que la diferencia en longitud ó apartamiento, que entonces significaban lo mismo, por el rumbo Sur era el doble que siguiendo el rumbo Sudeste. La confusión no puede ser mayor, pues ya de siglos anteriores se sabía que dos puntos situados en el mismo meridiano cuentan igual longitud.

Vulgarizado el uso de la brújula en la práctica de la navegación, y no conociéndose más cartas que las loxodrómicas, es natural presumir que los marineros buscarían un método ó cálculo para poder resolver el triángulo de posición con el rumbo y la distancia.

Lulio trató de explicar un método por medio de cuatro triángulos, pero sin resultado satisfactorio.

En cambio, créese que en 1439 ó algunos años antes, sin poder determinar la fecha fija, publicóse la *Toleta ó Martologium ó Martologio*, verdadero rompe cabezas de autores antiguos y modernos, como dice con mucha gracia el sabio profesor Gelcich, director de la Real Escuela Náutica de Lussinpiccolo.

El Martologio se compone de varias tablas que dan la diferencia de latitud y apartamiento según los rumbos y distancias,

y acompaña además una construcción gráfica semejante á nuestro cuadrante de reducción. Trata de resolver un triángulo rectilíneo, rectángulo del cual se conocen dos elementos. En el primer caso la hipotenusa vale 100 millas, y uno de los ángulos agudos varía de 1 á 8 rumbos; y en el segundo caso se supone conocido el ángulo de 1 á 8 rumbos y el cateto opuesto igual á 10 millas.

Con la introducción del astrolabio, resultó el triángulo modificado según se tuviera en cuenta la distancia ó el rumbo, pues siendo imperfectos ambos datos, su intersección con el paralelo de latitud, dado por medio del astrolabio, proporcionaba dos puntos para la situación del buque.

A últimos del siglo XV se daba preferencia al rumbo sobre la distancia, pues el primero venía dado por un instrumento que tenía algo de maravilla al entender que aquellos tiempos dominados por un gran sentimiento religioso, y en cambio, la distancia era apreciada á ojo.

Demuestra esta preferencia el dictamen que dió Jaime Ferrer al determinar la línea de separación de los dominios de España y Portugal á fin de obedecer la bula de Alejandro VI dada en 4 de Mayo de 1473. Consistía el problema en hallar la línea Norte-Sur ó meridiano situado 100 leguas al W. de las islas de Cabo Verde, aumentadas en 370 leguas por el tratado de 7 de Junio de 1494 entre ambas naciones. Ferrer propuso contar las 370 leguas, partiendo con rumbo al W., con toda escrupulosidad por cinco pilotos españoles y otros cinco portugueses; pero añade: «Esta forma es incierta y puede errar porque no tiene fundamento sino de nudo y solo juicio y parecer de marineros». El método propuesto en su dictamen fué, que un buque saliera de Cabo Verde en la latitud de 15° y navegara al rumbo W. $\frac{1}{4}$ N. W. hasta encontrar el paralelo de 18° $\frac{1}{2}$. El meridiano que pasa por este punto dista 370 leguas del lugar de partida.

Mucho tiempo después de Colón, todavía el trabajo del punto de la nave por estima ó loxodromia era muy erróneo, como se desprende del siguiente párrafo del viaje de

Magallanes publicado por Pigafetta, en el cual se dan reglas que por lo absurdas, sólo son comparables á las que nos dejó Lulio. La traducción literal del italiano dice:

¿Queréis navegar de Mediodia á Tramontana ó viceversa en igual longitud? Seguid siempre el mismo meridiano. ¿Queréis navegar de Levante á Poniente ó viceversa en la misma latitud? Seguid siempre igual paralelo. ¿Queréis navegar de un punto á otro distantes tantos grados de longitud, cuanta es la diferencia de latitud? Seguid por los 45° ó hacia *garbino, silocco, greco* ó *maestro* (SE., SO., NE., NO.).

Si la latitud es mayor que la longitud, añadid entonces á los 45° tantos grados hacia el polo próximo cuanto sea mayor la latitud... Si la longitud es mayor que la latitud, se resta igualmente el menor del mayor, y la dirección será tantos grados menor de los 45° cuantos son los grados del residuo.»

De manera que en tiempos de Colón no tan solamente no existía la llamada navegación astronómica, sino que la navegación por estima era altamente errónea, siguiendo reglas tradicionales como las de Lulio, el *Martologio* y otras muy defectuosas.

El malogrado marino y académico D. Francisco Javier de Salas dice en su elogio á Juan Sebastián del Cano, que en tiempo de éste, «los instrumentos para situar la nave reducíanse á mala brújula y astrolabios y cuadrantes groseros que daban alturas, con dos, tres ó más grados de error: los medios de calcularlos, tan rudimentarios, que el punto de situación vagaba en centenares de millas.»

Los pilotos en el periplo de Colón eran, por regla general, sujetos de poca instrucción científica, marineros que á la práctica de mar añadían el estudio de las reglas del *Martologio*, las más elementales operaciones de la Aritmética y el manejo del grosero astrolabio. Navarrete en su *Colección de Viajes*, dice lo siguiente: «Los marineros prácticos servían hasta de pilotos en largas navegaciones. Por eso dice Álvaro de Saavedra en el viaje que hizo el año 1529 desde la costa occidental de la Nueva

España á las islas del Maluco: «Este día se me murió el piloto que llevaba y un herrero, y quedé sin piloto. Puse por piloto á Viurco: no sabía nada de la altura, mas ser buen hombre de mar y de tantear bien.»

Articles

Canonització de Colom. El Vaticà es treu les pusses de sobre

per Francesc Albardaner

Si el Vaticà i tota la seva cúria papal ja té una fama històrica acumulada de ser un món d'intrigues, pecats i passions inconfessables, la publicació del llibre de Dan Brown "El Còdigo da Vinci" ha posat encara més llenya al foc, la qual cosa ha caigut molt malament en molts cercles eclesiaístics, la reacció dels quals, per ser sincers, és comprensible. Però, per un altre costat, totes les males vibracions, com es diu ara, tornen a sortir a flor de pell, cada

cop que ens hem intentat acostar a la cúria vaticana per esbrinar alguna cosa més sobre el procés de canonització de Cristòfol Colom.

En primer lloc hem d'admetre que diferents estudiosos i historiadors interessats en el tema de Cristòfol Colom han intentat, abans i molt abans que nosaltres, d'esbrinar quelcom sobre el suposat procés de canonització de Cristòfor Colom a la segona meitat del segle XIX. Que nosaltres recordem, han fet aquest intent Simón Wiesenthal, Consuelo Varela i Nito Verdera, sense que cap d'ells hagi arribat massa lluny. Na Consuelo Varela, per via del Cardenal Trajano, i estem parlant de fa un plegat d'anys, va arribar a tenir accés a un únic expedient que hi ha en l'arxiu de la Congregació per les Causes dels Sants, en la que es conserven disset cartes de diferents personatges importants del període 1869-1892, que sol·liciten del Papa que s'iniciï el procés de canonització de Cristòfol Colom.

Entre d'altres personatges hi havia una carta de la reina Isabel II escrita des del seu exili de París, una carta del comte Roselly de Lorgues, autèntic iniciador d'aquesta campanya de canonització de Colom i una carta de Bernardino de Portogruaro que mereix una atenció especial. Posats en contacte telefònic amb la Sra. Varela ens va informar que havia publicat fa uns anys un informe sobre aquestes cartes i que ens n'enviaria còpia, que esperem que ens arribarà algun dia. Malgrat que tot el que faci referència a Colom ens interessa, sospitem que el contingut d'aquestes cartes no ens aportarà gaires informacions importants.

De tota manera ens interessa destacar la presència de la carta de Bernardino de Portogruaro (1869?), ministre general de l'ordre franciscana durant 20 anys, en la que sol·licita del Papa que concedeixi a la seva ordre l'honor de postular en la causa de canonització de Colom, per haver estat Cristòfor Colom membre de la tercera ordre de Sant Francesc.

Immediatament ens assalta la pregunta de com era que Bernardino de Portogruaro

sabia que Colom havia estat membre de la Tercera Ordre de Sant Francesc? Quins documents avalaven les seves afirmacions? Volem recordar que, segons fonts fidedignes, la Tercera ordre de Sant Francesc ja existia a la Corona d'Aragó en temps de Colom, però no n'hi havia en els territoris de Castella. Suposem, però, que en tots els territoris italians actuals també existia aquesta ordre.

Per tenir més informació sobre la participació, o no, de l'ordre franciscana en el procés de canonització de Cristòfol Colom, ens vàrem decidir a escriure a l'arxiu de la Cúria General de l'Ordre Franciscana de Roma al novembre del 2003. El pare Pedro Gil, arxiver de la Curia Generale dei Frati Minori a Roma, ens va informar molt amablement, que aquest tema calia ser consultat al pare Lucca De Rosa, arxiver del "Uffizio della Postulazione Generale" dels franciscans.

Per casualitat, en aquells moments el pare Lucca de Rosa tenia un ajudant basc, el pare José Ángel Urcelay, a qui li hem d'agrair la seva amabilitat i interès en el tema que ens preocupava, ja que va facilitar enormement l'intercanvi d'informació via correu electrònic. El pare Urcelay ens va respondre que hi ha algunes causes de beatificació o de canonització que, per les raons que sigui, han estat o romanen "bloquejades" i que han passat a dependre de la Congregació per la Doctrina de la Fe (Antic Sant Ofici). Segons el pare Urcelay l'ordre franciscana ja havia començat a arregar informació sobre el tema de Colom, però, després del bloqueig aquesta informació hauria estat traslladada a l'arxiu del Sant Ofici. De tota manera el pare Urcelay no ens va donar gaires esperances futures, ja que ens assabentava que no és possible consultar l'arxiu del Sant Ofici.

Aquest arxiu sembla ser tan reservat, que en el "Anuario Pontificio" del Vaticà no apareix cap persona consignat com a arxiver o bibliotecari d'aquest dicasteri.

A aquestes alçades, el mes de març del 2004, vàrem adreçar un correu electrònic a la Congregació per la Doctrina de la Fe, adreça electrònica que vàrem obtenir de la

pàgina web del Vaticà i que és: cdf@cfaihv.va , tot i que no podem adreçar-la a ningú de manera específica.

La carta que vaig enviar la vaig escriure per prudència en anglès, ja que no sabia a quines mans arribaria. Per sorpresa meua, la meua carta electrònica va tenir una resposta el dia 6 d'abril del 2004 i estava escrita molt correctament en castellà.

L'autor de la resposta era Monsenyor Alejandro Cifres Gimenez, que signava com a Director i, ja que aquesta signatura anava per sobre d'un apartat que deia "ARCHIVIO DELLA CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE; Palazzo del Sant'Uffizio; 00120 Città del Vaticano ", considero, doncs, que la resposta és del director d'aquest arxiu secret. Em permeto, a continuació, transcriure la carta de resposta de Monsenyor Alejandro Cifres.

Ciudad del Vaticano, 6 de abril de 2004

Egregio Sr.:

Aunque con notable retraso, por el que me excuso, respondo a su atento e-mail de fecha 22 de marzo, con el cual Ud. pedía información acerca del presunto proceso de canonización de Cristóbal Colón.

Al respecto tengo que comunicarle que, desafortunadamente, tras laboriosas pesquisas, nada se ha encontrado en este Archivo referente al argumento de su interés. Puesto en contacto con la Congregación para las Causas de los Santos, me han confirmado la existencia de las cartas postulatorias que Ud. menciona y asimismo que no ha existido nunca un proceso apostólico de canonización del ilustre Navegante.

Como Ud. sabrá, la disciplina antigua, diversa de la actual, preveía la celebración de un proceso diocesano de beatificación, el cual, una vez concluido, era enviado a Roma para su aprobación y la posterior apertura de un segundo proceso apostólico. Era entonces cuando intervenían las

diversas Congregaciones, como la nuestra, del Santo Oficio. Está claro que en este caso nunca se llegó a la fase apostólica y, por consiguiente, salvo error, es inútil continuar buscando en los diversos Archivos Vaticanos. Se debería, por lo tanto, profundizar la búsqueda en la diócesis de posible inicio de la Causa (allí donde murió Colón), o en los Archivos Franciscanos.

Es cuanto puedo comunicarle. Quedo a su disposición y aprovecho la circunstancia para saludarle cordialmente

*Mons. Alejandro Cifres
Director*

Queda ben clar, doncs, que no hi ha hagut mai un procés oficial -apostòlic segons monsenyor Cifres-, de canonització de Cristòfol Colom.

Ara bé, ens quedem amb diverses preguntes sense resposta: Hi ha o no hi ha guardada a l'arxiu de Monsenyor Cifres tota la documentació aplegada per l'ordre dels Frares Menors abans de l'inici de cap procés de canonització? Hi ha o no hi ha guardada altra informació sobre Colom en l'arxiu de la Congregació per a la Doctrina de la Fe a Roma que hagués estat aplegada per altres departaments de la Cúria Romana? Com pot estar segur Monsenyor Cifres que és inútil continuar buscant en els arxius vaticans?

Malgrat la correcció del text de la carta de resposta, ens envaeix el sentiment que no ens diuen tota la veritat sobre aquest tema. Parlant planerament sembla com si el Vaticà, en aquest cas, apliqués la tàctica futbolística de "pilotes fora". De tota manera vàrem contactar amb l'arxiu diocesà de Valladolid seguint les indicacions de monsenyor Cifres, ja que Colom morí a Valladolid, i l'arxiver d'aquest arxiu ens ha confessat que recorda haver vist alguna carta o document en aquest sentit en el seu arxiu, però que en cap cas es tracta de cap expedient complet ni important. Si més no, ens va prometre que si retrobava aquests documents ens avisaria.

Per altra banda hem llegit diversos llibres en què se'ns diu que el papa Pius IX va encarregar l'any 1866 a l'arquebisbe de Bordeus, cardenal Donnet, d'instruir la pràctica del ritu i que fins i tot en el concili de l'any 1870 se'n va parlar del tema. Més tard, l'any 1892, Colòmbia va donar suport a la canonització de Colom i sembla que per aquesta causa tant Pius IX com Lleó XIII hi eren favorables.

Entre l'any 1869 i l'any 1892 es va estudiar tota la documentació que hi havia sobre Colom als arxius vaticans i precisament en base a aquesta informació va ser quan el Sant Ofici va bloquejar el tema i va donar una resposta negativa a fer el procés formal. Però, què se'n ha fet de tota aquesta informació que va provocar que el procés quedés truncat? Quin paper tenien els franciscans, quan en els anys vint encara constava el procés de canonització de Colom com un dels processos pendents a les llistes de la Congregació per la Causa dels Sants que duia l'ordre franciscana per haver estat Colom membre de la tercera ordre?

Han passat molts anys i la posició del Vaticà en aquest tema sembla inamovible. A la petició de Simón Wiesenthal d'estudiar els documents sobre aquest tema el Vaticà li va respondre que aquests no eren accessibles.

Al nostre parer això vol dir que existeixen certs documents, la qual cosa entraria en contradicció amb el que ens afirma monsenyor Cifres. "Salvo error" és clar.

Discovery Channel i Cristòfor Colom català

per Joaquim Arenas i Sampera

Des del Centre d'Estudis Colombins de Barcelona no podem estar més que satisfets i agraïts a Discovery Channel de que hagi produït el documental "Enigma Colón", que en la versió original anglesa duia per títol "Columbus: secrets from the grave".

La raó de la nostra complaença rau en el fet que finalment la teoria del possible origen català de Cristòfor Colom ha estat difosa a tot el món i, sobretot, ha estat exposada amb uns alts continguts científics i didàctics. També cal agrair que per fer aquest documental hagin convidat com a experts assessors d'aquest treball, entre d'altres, a dos socis del nostre centre, el Dr. Charles Merrill i el Sr. Francesc Albardaner, tots dos profunds coneixedors de la teoria iniciada per l'historiador peruà Luís Ulloa i Cisneros l'any 1927 en publicar a París el seu primer llibre "Christophe Colom, Catalan".

Al Centre d'Estudis Colombins s'hi apleguen els estudiosos seguidors de la teoria d'Ulloa que diu que Colom era súbdit natural de la Corona d'Aragó i de cultura catalana, tot negant, alhora, la tradicional identificació del descobridor del Nou Món amb el fill del llaner Domenico Colombo de Gènova. Per un costat, doncs, hi ha un corpus teòric de caire generalista, format en la seva major part pels escrits de Luís Ulloa, que ha estat esporgat de petits errors i millorat de mica en mica per les tres generacions de seguidors que hi han treballat fins a l'actualitat.

Per altra part, però, hem d'acceptar que diferents socis del nostre Centre d'Estudis treballen en hipòtesis ben diverses, que algun historiador ha qualificat com "d'un seguit de propostes més o menys indocumentades que han acabat per desprestigiar l'opció catalana de Colom" (Josep Maria Freixes, historiador, EL PUNT 17 d'agost del 2004) i "que han malbaratat l'alternativa d'Ulloa a favor de l'origen català de l'almirall Colom, ja que han

dispersat el discurs". Som conscients del perill que comporta aquesta multiplicitat de teories, però el Centre d'Estudis Colombins ha considerat sempre positives totes aquestes iniciatives, totes aquestes hipòtesis de treball, sempre i quan no es vulguin presentar al gran públic com a teories alternatives demostrades i comprovades científicament.

Reclamem, doncs, per al Centre d'Estudis Colombins la qualitat de centre científic de recerca, que accepta qualsevol hipòtesi de treball, per agosarada que sigui, però que, quan es demostra que alguna d'aquestes opcions històriques és falsa, és descartada definitivament. A tall d'exemple no podem acceptar la hipòtesi de treball que diu que Colom fou un fill bastard del Príncep de Viana i d'una dona mallorquina denominada Margalida, ja que aquest nen o nena, hagués nascut l'any 1460 i nosaltres acceptem que Colom ja era capità d'un vaixell de René d'Anjou abans de l'any 1472.

Aquesta data tan tardana de naixença fa que aquesta teoria sigui absurda des del seu plantejament i, per tant, és rebutjada al nostre Centre. Tenim posades totes les nostres esperances en què el nostre posicionament en aquest cas quedi avalat científicament per la comparació del ADN del cromosoma Y del fill de Colom, Fernando, amb el mateix tipus de ADN extret de la mòmia del monestir de Poblet del Príncep de Viana en un futur ben immediat.

Les nostres investigacions sobre la possible catalanitat de Colom es fan cercant la veritat històrica, que certament ha estat manipulada i censurada, però aplicant sempre el mètode científic de recerca tot evitant caure en patriotismes que resulten fora de lloc. Cristòfol Colom pot ser català, però no tot el descobriment d'Amèrica fou obra de catalans. Per sort o per desgràcia, segons es miri. Conseqüents amb les nostres directius hem de dir que discrepem de les afirmacions del Sr. Santiago Cucurella (EL PUNT), 18 d'octubre 2004, quan afirma que: "Les teories de Bilbeny sobre la catalanitat de Cristòfol Colom jo crec que ultrapassen l'estadi de simples

hipòtesis i han esdevingut tesis", ja que no solament les afirmacions del Sr. Jordi Bilbeny no són tesis comprovades, sinó que en la major part de les teories que ell exposa de collita pròpia o manlevades, són carents de tota credibilitat i, que no seria bo que es continuessin difonent com a certes i definitives: ni el port de sortida pel viatge del primer descobriment fou Pals d'Empordà, que no tenia port, ni el descobridor del Nou Món es pot identificar amb Joan Colom i Bertran que nasqué al voltant de l'any 1415 i morí abans de l'any 1488, ni als nens se'ls tonsurava a l'any d'edat, sinó entre els 8 i 10 anys, ni Juan de la Cosa fou el mateix personatge que Giovanni Cossa, gran senescal del compte de Provença René d'Anjou, ni Colom es va casar amb la néta del comte d'Urgell, etc, etc.

La difusió d'aquestes teories històriques com a veritats definitives, sobretot quan ha arribat al nivell de documental passat en sales públiques de cinema amb el nom "L'apropiació del descobriment d'Amèrica: una conspiració d'estat?", ha estat un fet més aviat negatiu per continuar defensant la teoria de l'origen català de Cristòfol Colom, ja que ha servit en safata de plata innombrables arguments a tots els nombrosos detractors de la teoria esmentada, tant espanyols com italians, ja que, aquests, intentaran anorrear la totalitat de la teoria d'Ulloa en base a una sèrie de raonaments i afirmacions que certament no són comprovables en veritat.

Caldria evitar, doncs, tota confusió en aquest sentit i també la seva difusió pel bé de la causa catalana ja que, al nostre parer, no s'exposen amb el rigor científic o la prudència que caldria.

En canvi en el cas del documental de Discovery Channel la tesi és ben clara: la teoria tradicional genovesa no casa amb les anàlisis realitzades en diversos àmbits científics i històrics i en canvi la teoria d'Ulloa resulta molt més versemblant i possible. Comprendreu la satisfacció que embarga tots els socis del Centre d'Estudis Colombins, ja que d'aquesta manera s'ha vist reconeguda internacionalment la tasca callada realitzada per tres generacions

d'estudiosos seguidors de la teoria iniciada per Ulloa l'any 1927.

El futur immediat es presenta encara més interessant i prometedor, ja que pel 20 de maig de l'any 2006, cinquè centenari de la mort de Cristòfol Colom, Discovery Channel ha promès que realitzarà un nou documental on es recolliran noves proves científiques que ens ajudaran, encara més, a definir l'origen i identitat de Cristòfol Colom. El Centre d'Estudis Colombins, a través dels seus socis col·laboradors amb aquest nou programa, continuarà donant el suport tècnic i històric necessari. Per tot això, nosaltres considerem que fora convenient establir vincles amb diferents departaments de les nostres universitats que ens puguin ajudar amb el màxim rigor científic en aquesta nova etapa, com fins ara ens han donat la seva lleial col·laboració Mossèn Gabriel Roura, professor de paleografia de la Universitat de Girona i el professor Lluís de Yzaguirre del departament de lingüística de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

Cristòfor Colom era català

Reproduïm, a continuació, l'entrevista que el diari El Punt li va fer el dia 8 d'agost de 2004 al professor Charles Merrill, professor a Mount St. Mary's College and Seminary, Emmitsburg (Maryland).

— **D'on era Cristòfor Colom?**

— «Colom era català, i específicament del Principat.»

— **Quines són les proves de la seva catalanitat?**

— «La forma original del seu cognom era Colom, en català, i no pas Colón o Colombo. Es referia als Reis Catòlics com als 'seus senyors naturals'. Però en no ser castellà, i per tant tampoc súbdit d'Elisabet, havia de ser súbdit de Ferran, comte de Barcelona. La seva catalanitat explica millor que la tesi genovesa aquests fets (que proposo tot i saber que caldria donar-hi les

proves o arguments): la versió original de la *Carta de las Indias* fou escrita en català. Molts dels seus amics i protectors eren catalans. Els Bobadilla, tan lligats amb la gesta colombina, tenien importants connexions catalanes, de les quals els llibres d'història no parlen. I escrivia un castellà amb influències de la llengua catalana.»

— **Quines proves li fan pensar que Colom no era genovès?**

— «Ni els documents oficials ni cap persona no el van anomenar mai genovès. Segon: el Cristoforo Colombo documentat als arxius genovesos té un perfil molt diferent del Cristóbal Colón que va arribar a Castella l'any 1484.»

— **Diu que Colom s'amaga de la seva catalanitat per por a les represàlies de Ferran el Catòlic, ja que Colom va ser enemic del pare de Ferran. És així?**

— «Ferran i tot déu a la cort sabien perfectament qui era Colom. Però tant Colom com Ferran van estar d'acord en no fer ostentació del fet de la catalanitat, per les raons que he mencionat.»

— **De quina part de Catalunya era Colom?**

— «La família famosa i coneguda anomenada Colom estava assentada a Barcelona. Colom l'Almirall, n'estic convençut, n'era membre. La família tenia connexions amb Cardona i la Segarra. Crec que molt possiblement va néixer, o almenys va passar anys de la seva juvenesa, a la Segarra. Crec que no és descabellat pensar que '*Columbus de Terra Rubra*' (paraules que va escriure Bartomeu Colom en un mapamundi) és Colom de Tarroja. És possible que Pavia, on segons el seu fill l'Almirall va estudiar, no fos Pavia d'Itàlia, sinó el poblet de Pavia, no lluny de Tarroja.»

— **Quants anys ha treballat en aquest projecte?**

— «L'any 1973, a la biblioteca de la Duke University, vaig llegir *Catalunya*

descobridora d'Amèrica, de Ricard Carreras Valls. El 1984 vaig sentir una conferència de la investigadora Teresa Baqué a Toronto, i des de llavors hi treballa.»

— **Ha visitat el centre mormó de documentació sobre les Índies? I els italians?**

— «El de les Índies, no. L'arxiu de l'Estat de Gènova, sí.»

— **Ha visitat Catalunya?**

— «Vaig viure un any a Barcelona quan escrivia la meua tesi doctoral (sobre el llibre de cavallers Curial e Güelfa). A més de diversos estius, vaig passar un altre any a Cervera, llegint sobre Colom.»

— **Quina és l'opinió majoritària sobre l'origen de Colom als EUA?**

— «Que era més italià que la pizza.»

— **Com ha estat rebuda la seva teoria?**

— «Si us plau, que no és pas la meua teoria. Si hi ha un home a qui cal atribuir-la és Luis Ulloa Cisneros, l'historiador peruà mort a Barcelona l'any 1936. Quant a la recepció: amb rebuig i empipament d'alguns italoamericans, però en general, amb interès.»

— **Per què és tan misteriós l'origen de Colom?**

— «Primer, per motius polítics. Els reis de Castella i Aragó volien un nou imperi americà, però volien que fos castellà exclusivament. La identitat del descobridor de les noves terres no havia de ser, per tant, català. Malauradament per ells, ho era. El van fer estranger, doncs, i després genovès. En segon lloc, desídia de molts historiadors, i falta d'interès.»

— **Quins aspectes li resulten encara foscos?**

— «Per què no s'ha presentat cap català dient que està emparentat amb Colom? Per què no s'ha trobat cap escrit seu en català?

Com és que, dels molts que haurien d'haver conegut la seva identitat, ningú no va dir-ne ni escriure'n res? Per què no hi ha cap historiador professional (vinculat amb una universitat) en tot l'Estat espanyol que defensi la tesi catalana?»

Beatriu Enríquez, l'amant de Cristòfol Colom i mare d'Hernando, probable germanastra del Rei Ferran, el catòlic

per Ernest Vallhonrat

En la biografia de la cordovesa Beatriu Enríquez d'Harana, mare del fill natural de Cristóbal Colom, el senyor HERNANDO, hi ha algunes llacunes de les quals els historiadors i investigadors, fins avui, no han pogut esbrinar ni troben explicació.

La trobada de noves informacions, i inserides cronològicament amb els fets històrics, analitzant-los i comparant-los amb aquestes notícies, ens ofereixen una base que permet desenvolupar la tesi següent.

És per això que hem indagat en els estudis d'acreditats investigadors espanyols, com ara la documentada obra de José de la Torre y del Cerro, *Beatriz Enríquez de Harana y Cristóbal Colón. Estudios y Documentos*. Madrid, 1933²; el nou i interessant treball de Margarita Cabrera Sánchez, *Los amigos Cordobeses de Cristóbal Colón*, Còrdova, 1999³ i la notòria *Història de Santa Coloma*

² TORRE Y DEL CERRO, José de la: *Beatriz Enríquez de Harana y Cristóbal Colón. Estudios y documentos*. Instituto Hispano-Cubano de Historia de América. 1ª Edició. Madrid, 1933. 1ª Reimpresió - Sevilla, 1991.

³ CABRERA SÁNCHEZ, Margarita: *Los Amigos Cordobeses de Cristóbal Colón*. Article publicat en el llibre "Las Ordenanzas de Limpieza de Córdoba (1498) y su Proyección". Universidad de Córdoba, 1999.

de *Queralt*, del prevere català, Juan Segura Valls, 1853⁴.

La família dels Enríquez, almiralls de Castella

La família dels Enríquez⁵, almiralls de Castella, va ser originada per Fadrique Enríquez, mestre de Santiago, germà bessó d'Enric II de Castella. El seu fill Alfonso Enríquez, hagut amb la jueva "La Paloma", segons m'informa el savi genealogista, Armand de Fluvià, va ser pare d'Enrique Enríquez y de Ayala, el qual va formar la branca dels Enríquez de Guzmán, comtes de Alba i de Liste, i de Fadrique Enríquez de Ayala. Aquest darrer va ser pare de la reina Joana Enríquez, mare de Ferran el Catòlic. Fadrique, mort el 1473, que havia estat almirall de Castella, comte de Melgar, va casar la seva filla Joana, que portava sang jueva⁶, amb el viudo Joan II d'Aragó, el 1452.

Fruit d'aquesta unió els naixeria l'infant Ferran, germanastre del primogènit Carlos de Viana, a qui el seu propi pare va disputar els drets successors i pels quals, a finals de l'estiu de 1461, el príncep va morir estranyament, després de sopar en un monestir de Barcelona⁷.

Fadrique Enríquez va participar en les guerres civils castellanès, es va oposar al

⁴ SEGURA VALLS, Juan, presb.: "Historia de Santa Coloma de Queralt" (Tarragona)- 1853. En català

⁵ FLUVIÀ, Armand de: Art. Enríquez GENEAL. Gran Enciclopèdia Catalana, vol. VI, pp. 637-38. Barcelona, 1978.

⁶ CENTRE D'ESTUDIS COLOMBINS: "Colom i el Món Català". Obra dirigida per Pere Català i Roca. Editada per Rafael Dalmau, Editor. Barcelona, 1993. En català. Pàgina 138: P.C.R. en l'article «Fernando II, "el Catòlic"», es refereix a una comunicació de Jaume Vicens Vives on es diu: "Fernando II era Trastámara injertado, por línea materna, con sangre judía."

⁷ IGLÈSIES, Josep: "Pere d'Urrea i la Guerra de Joan II al Camp de Tarragona. Episodis de la Història. Rafael Dalmau, Editor. Barcelona, 1954.

favorit, Alvaro de Luna, va prendre part a la revolta nobiliària —que va deposar Enric IV, germà d'Isabel de Castella, a Àvila el 1453—, i va fer costat al seu nét, Ferran d'Aragó i a la cosina d'aquest, Isabel⁸.

El 1461, conta la crònica que la reina Joana Enríquez, en la seva estada a Vilafranca del Penedès, ciutat situada a mig camí entre Tarragona i Barcelona, portava amb ella, en bolquers, la infanta Beatriu, que era una nena de pocs mesos⁹. De 1462 a 1468, els reis d'Aragó, la seva família i cort van residir a Tarragona, ciutat a la qual va morir Joana Enríquez aquell últim any. L'any anterior havia casat a la catedral d'aquesta ciutat, a la germana petita de la reina, Aldonza, amb el noble català Ramon Folc, comte de Cardona. Considerem això per tenir-ho en compte per als fets que s'exposaran més endavant.

Beatriu Enríquez de Arana, l'amant de Cristòfol Colom

No se sap exactament on i quan va néixer Beatriu Enríquez de Harana, l'amant de Colom, que es diu filla, no se sap si natural o adoptiva de Pedro de Torquemada i d'Ana Núñez, cosina de Rodrigo Enríquez de Harana. Tampoc s'explica, perquè essent el cognom del pare «Torquemada», i el de la mare, «Núñez» s'anomena Beatriu Enríquez de Harana, com el seu oncle Rodrigo, pare de Diego de Harana, el qual acompanyaria Colom en el seu primer viatge a Amèrica. A aquest respecte, comenta Salvador de Madariaga: «Una

⁸ CLOSAS, Antoni: "El Primogènit Carles, Príncep de Viana. Episodis de la Història. Rafael Dalmau, Editor. Barcelona, 1977.

⁹ HISTORIA DE ESPAÑA: Instituto Gallach. Barcelona, 1958. Obra dirigida per Luis Pericot. Vol. III, p. 189: "Desde Morella, el príncipe de Viana, acompañado de su madrastra, emprendió el camino de Barcelona, pero al llegar a Tarragona (8 de marzo), una representación de la Generalitat hizo saber a doña Juana que debía abstenerse de entrar en la capital, así como la infanta Beatriz". ZURITA, Jerónimo: "Anales de Aragón", Instituto "Fernando el Católico" (C.S.I.C.). Zaragoza, 1977. Vol. VII, pp. 525-26 "...casamiento de dona Beatriz".

nube de misterio rodea a esta mujer como suele suceder con las cosas y personas de la vida de Colón»¹⁰ i el mateix autor diu: «El padre de Beatriz se llamaba Torquemada. Perfectamente, Torquemada. Ahora bien este nombre, famoso en los anales de la Inquisición, era el de una familia de conversos que había dado a la Iglesia española al ilustre cardenal de San Sixto, Don Juan de Torquemada»¹¹, de quien era pariente, por cierto, el famoso Inquisidor General; y –dice Madariaga– «aunque no basta este argumento para pensar que el padre de Beatriz perteneciese a esa familia, añade no obstante cierta verosimilitud a la hipótesis que hacía a Beatriz Enríquez conversa. El último síntoma, y quizás el más significativo del ambiente converso en que todo este episodio ocurre, en la deliberada supresión del nombre de su padre de Beatriz y de su hermano Pedro. Por frecuente que fuese en aquellos días el que los hijos de una familia escogiese cada cual un nombre distinto, no lo era el que “ninguno” de ellos siguiese el paterno. Parece, pues, darse aquí cierta repugnancia de raza a adoptar el nombre del sañudo perseguidor de los conversos.»

Referint-se a Beatriu, diu Margarita Cabrera: «Mucho se ha escrito sobre la vida de esta mujer y sobre su relación con Cristóbal Colón, a pesar de que, todavía hoy, su figura sigue envuelta en el misterio. Pertenecía a una familia de labradores, debió nacer hacia 1467. Tras la muerte prematura de sus padres, permaneció junto a su hermano Pedro, bajo la tutela de algunos miembros de la familia»¹².

El 1471 havia mort Ana Núñez, viuda de Pedro de Torquemada; fent-se càrrec dels germans orfes Beatriu i Pedro, l'àvia materna Leonor Núñez i la seva tia, de nom Mayor Enríquez. Això fins que, uns anys

després, mortes aquestes, va ser tutor de Beatriu el seu oncle, l'esmentat Rodrigo Enríquez d'Harana, almasserer de professió i propietari de Santa Maria de Trassiera, que vivia en la col·lació de Santo Domingo, a Còrdova. Margarida Cabrera diu que Rodrigo «Va ser una persona de vida desordenada, a jutjar per la documentació referida a ell que s'ha conservat i ens el presenta fent front a continus deutes i obligacions», afegint més endavant: «A partir d'aquest moment, es perden les pistes sobre la seva persona (referint-se a Beatriu) en les actes notarials que s'han conservat. És possible que s'emancipés tan aviat com pogué del seu oncle i tutor, amb el qual, segons sembla, no mantenia bones relacions».

1.1.1 Beatriz Enrique de Arana

1.1.2 Hernando Colom

El Tribunal de la Inquisició o “Sant Ofici”

Per aquells temps s'havia implantat a Castella el Tribunal de la Inquisició, o Sant Ofici (com vulgarment s'anomenava), el primer lloc d'aplicació va ser a Sevilla el 1481 i un any després a Còrdova. Les peticions de Ferran II per reemplaçar-les en la Corona d'Aragó, van obtenir la concessió el 1483. Tomás de Torquemada, confessor

¹⁰ MADARIAGA, Salvador de: “Vida del Muy Magnífico Señor Don Cristóbal Colón”. Cuarta edición. Espasa-Calpe, S.A: Madrid, 1984. . 208.

¹¹ Ib. P. 206. Nota 10: “Don Juan de Torquemada Cardenal de San Sixto (...) Sus agüelos fueron del linaje de los judíos convertidos a nuestra Santa Fe Católica”. Pulgar. Claros, cap. V. Pág 80.

¹² CABRERA SÁNCHEZ, Margarita: ob. Cit., p. 103.

del rei i inquisidor de Castella, va ser anomenat també, inquisidor de la Corona d'Aragó.

«Cristòfol Colom va arribar a la ciutat al començament de 1486 –indica la investigadora cordovesa- a fi d'exposar els seus projectes als reis. No obstant això, va haver d'esperar diversos mesos per ser rebut pels monarques que passaven l'hivern a Alcalà de Henares i no arribaven a Còrdova fins a la primavera per organitzar des d'ella la campanya granadina, que aquest any va aconseguir l'aïllament de la ciutat de Granada respecte dels ports que, com Màlaga, abastaven la ciutat des de l'exterior». Mentre va durar aquesta campanya, els monarques rebien a Còrdova nobles i dignitats.

L'almirall català Galceran de Requesens, en aigües andaluses

El bloqueig marítim de la plaça de Màlaga per les galeres castellanques, i el desembarcament i emplaçament de l'artilleria no van acovardir el formidable Hamet el Zegrí, sempre amb els seus feroços muntanyesos i les tribus africanes acudides en defensa dels seus coreligionaris d'Espanya. Era l'almirall de Castella, Fadrique Enríquez i de Velasco¹³, cosí del rei i suposat pare de Beatriu d'Enríquez (i de Velasco) que casaria amb el nom català Galcerán de Requesens¹⁴. Forces de la corona d'Aragó també havien acudit en ajut dels castellans en aquella assetjada plaça de Màlaga, la situació de la qual va durar tres mesos. Entre elles s'hi trobaven, precisament, els vaixells i els homes del corsari tarragoní¹⁵ Galcerán de Requesens, que era el capità general de l'armada de

¹³ DURAN, Eulalia: Art. Enríquez y de Velasco, Fadrique. G.E.C. Barcelona, 1978, vol. 12, pp 499-501.

¹⁴ FLUVIÀ, Armand de / CAHNER, Max / COSTA, M. Mercé: Art. Requesens. GENEAL. de la G.E.C. Barcelona, 1978, vol. 12, pp 499-501.

¹⁵ VICENS VIVES, Jaume: El Segle XV. Els Trastàmars. Barcelona, 1956, p. 41.

Ferran II d'Aragó. La falta de queviures i l'augment de la pressió dels cristians, que contínuament rebien reforços, va portar a la desesperació dels pobladors de Màlaga, que van manifestar públicament a Hamet el seu desig de capitular. Ferran i Isabel van exigir el lliurament sense condicions. No va tenir perquè Màlaga, sinó que sotmetre's el 18 d'agost de 1487.

A les corts de Castella i d'Aragó començava a comentar-se l'extraordinari projecte navegador del madur i expert marí. Les interessades caçadores de dots de la noblesa intentaven trenar xarxes subtils per aconseguir els seus objectius amorosos i patrimonials; Cristòfol Colom era un extraordinari partit per a una jove bella, intel·ligent, culta i ambiciosa.

Diu Cabrera: “Córdoba fue la ciudad en la que (Colón) tuvo ocasión de madurar su ambicioso proyecto en espera de que los Reyes Católicos le prestasen el apoyo necesario para llevarlo a cabo. Fue también el lugar donde contó con el apoyo de un grupo de amigos que escucharon y compartieron sus ideas, sus ilusiones y proyectos hasta el punto de acompañarlo – algunos de ellos- en su aventura americana, y fue igualmente la ciudad donde vino al mundo el que sería su mejor biógrafo: su hijo Hernando, nacido en 1488, de su relación con una cordobesa llamada Beatriz Enríquez de Harana”¹⁶.

Serà el 1492, justament en finalitzar el termini del decret dels Reis Catòlics de l'expulsió dels jueus, l'almirall realitzarà el seu primer viatge a les Índies, deixant a l'atenció de Beatriu els seus fills, HERNANDO de quatre anys i el primogènit Diego Colom Muñiz, de catorze. En el tornaviatge, a la primavera següent, des de Sevilla, per camins reials — com explica Las Casas— Colom va arribar a Còrdova per veure la seu amant Beatriu i recollir als seus fills, Diego i HERNANDO, enduent-se'ls en carruatge cap al litoral de Múrcia on l'esperava la seva caravel·la per

¹⁶ CABRERA SÁNCHEZ, Margarita: ob. Cit., p. 97.

seguir per mar cap a València, Tarragona¹⁷ i Barcelona, on es trobaven els monarques, per donar-los compte de la seva gesta.

Respecte això, opina Margarita Cabrera: «El perquè les relacions amoroses entre ambdós no acabessin en boda és una qüestió que se'ns escapa. Per descomptat, no és difícil imaginar que per a Cristòfol Colom, el formar una família i posar arrels a Còrdova li hauria suposat renunciar a la llibertat que necessitava en aquest moment per portar a terme els seus projectes i veure aconseguits els seus desigs. Encara que aquest punt va poder ser sens dubte, una raó de pes, també és possible que, havent tornat a Còrdova, després del seu primer viatge, descobrís quelcom en la conducta de Beatriu que el va disgustar i, potser per això, es va endur amb ell el seu fill HERNANDO, a qui va deixar a la Cort com a patge de l'infant el senyor Juan. Mort jove l'infant, el fill de Colom va continuar al servei dels Reis Catòlics i morta la reina Isabel, HERNANDO va seguir amb el rei Ferran. Ens consta a més a més, que el fill de Beatriu mai va tornar a Còrdova per veure la seva mare, la qual cosa no deixa de ser un tant de sospitosa»¹⁸. El citat José de la Torre diu a la seva obra que «Beatriu va ser poc fidel a la memòria del seu primer amant, això gairebé no ofereix dubte (...) Era una vertadera Enríquez d'Harana, per la seva sang i per les seves condicions!»¹⁹. Pensem que no ha de descartar-se el fet que Beatriu era de família jueva conversa i Colom²⁰, criptojueu²¹, que ocultava el seu

origen en els regnes de Castella i d'Aragó²² (22).

Les sospites dels dos investigadors citats reforcen la nostra teoria sobre Beatriu Enríquez. Recordem que al lloc de Màlaga van actuar la flota i els homes del noble i corsari tarragoní, Galcerán de Requesens, col·lega de Cristòfol Colom i possible conegut seu. Ambdós freqüentaven la Cort itinerant dels Reis Catòlics, establerts a Còrdova en aquells anys, i igualment el noble català coneixeria Beatriu Enríquez i les seves relacions amb Colom, per la qual cosa no és d'estranyar que durant l'arriscat viatge d'aquest a les Índies, i davant d'una possible desgràcia o fracàs, aprofités Beatriu per obrir noves perspectives de futur.

Beatriu va tenir tres filles catalanes

Una incursió cronològica paral·lela que s'ha de tenir en compte per interpretar aquesta tesi, és que el 1515 mor el corsari tarragoní Galcerán de Requesens, casat amb Beatriu, del matrimoni del qual van tenir tres filles. La “cordovesa” bé sabia què volia, ja que sembla que va emparentar amb una de les famílies nobles catalanes més importants de la corona d'Aragó. Van ser les seves filles: la senyora Joana de Sanseverino, princesa de Bisignano (Itàlia), la senyora Maria de Requesens, i la senyora Isabel de Cardona, virreina de Nàpols.

¹⁷ CIERVA, Ricardo de la: La Gran Historia de América. Publicada en fascicles per la revista “Época”, 1991-92 (V Centenario del Descubrimiento de América).

¹⁸ CABRERA SÁNCHEZ, Margarita: ob. cit., p. 104..

¹⁹ TORRES Y DEL CERRO, José de la: ob. cit., p. 65.

²⁰ CIERVA, Ricardo de la: ob. cit., p. 129. Cap. 9 “El Enigma de Cristóbal Colón”: “Antes de 1492, Cristóbal Colón, el descubridor de las Indias, el almirante de la mar oceana, es fundamentalmente, dos cosas: un misterio y un secreto”.

²¹ MADARIAGA, Salvador de: ob. cit., p. 74: La idea de que Colón es judío no es nueva; p. 74: “La familia de Colombo era una familia de judíos españoles instalada en Génova que, siguiendo las tradiciones de su raza, había permanecido fiel al lenguaje de su país de origen; p. 85: “La forma “Colom” era características de los judíos catalanes. Los Colombo, eran por consiguiente, genoveses de origen judeo-catalán. “Colom” era y aún es hoy nombre frecuente en toda la España de lengua catalana.”

²² VALLHONRAT i LLURBA, Ernest: “Terra Rubra” a la Liguria catalano-aragonesa. (Relaciones lingüísticas de Cristóbal Colón). Comunicació presentada en el “I Col.loqui Internacional d'Estudis Colombins”. Barcelona, 1993.

El 1510 consta que Beatriu Enríquez vivia en la col·lació de Santo Domingo de Còrdova i es trobava embullada en cert plet, en el qual havia obtingut ja sentència favorable de la cúria cordovesa, amb un Alfonso Fernández Chastel, que va interposar apel·lació davant de l'Audiència Arquebisbal de Toledo (...) No hem pogut esbrinar ni explicar –diu José de la Torre– el perquè d'aquesta intervenció de tan altes autoritats eclesiàstiques en un afer que sembla fútil com és el cobrament d'un deute, tret que darrere seu hi hagués una altra cosa²³. Zurita en els seus Anales fa referència al matrimoni celebrat a Tarragona, el 22 de novembre de 1467, de Troilos Carrillo fill de l'arquebisbe de Toledo amb la senyora Juana filla del conestable Pierres de Peralta, comte de Sant Esteve i de la senyora Ana la seva dona que era difunta, el qual s'havia concertat a la ciutat d'Àvila el 13 del mes de setembre de 1466; esposant-los el senyor Pedro d'Urrea, patriarca d'Alexandria i arquebisbe de Tarragona i els familiars del qual mantindrien bones relacions²⁴.

Hernando Colom investiga els seus orígens a Tarragona

El 1513 es trobava a Tarragona, el senyor HERNANDO Colom, possiblement investigant sobre els seus orígens. Pel text del catàleg genovès de la “Mostra Internacional Colombina (1950-51)” se sap que a Tarragona va adquirir una estampa o romanç que es va exposar en la dita exposició italiana; HERNANDO Colom tenia el costum d'anotar a totes les publicacions que adquiria per a la seva important biblioteca: la data, el lloc i l'import que li costava²⁵.

²³ TORRE Y DEL CERRO, José de la: ob. cit., p. 66.

²⁴ TORRE Y DEL CERRO, José de la: ob. cit., p. 66.

²⁵ TERTULIANOS DEL CASINO, Los: Hernando Colón investigó en Tarragona. Art. Publicado en “Espai-7”. Reus, 1991.

De 1516 hi ha dues escriptures atorgades per Beatriu Enríquez, la primera per l'arrendament de finques i la segona és el poder atorgat el 17 de febrer a una persona de la seva confiança, veí de Sevilla, perquè en el seu nom cobrés els morabatins de la seva pensió alliberats per l'Almirall de les Índies. La situació econòmica de Beatriu va arribar a ser difícil²⁶.

Aquell mateix any de 1516, li era reclamada a la viuda de Galcerán de Requesens, Beatriu Enríquez, una forta quantitat de diners. El noble Dalmau II, senyor de Santa Coloma i baró de Queralt (comarca de Tarragona), qui havia estat home de confiança de Joan II d'Aragó i del seu fill, Ferran el Catòlic i que Dalmau II havia rebut en préstec 13.000 sous de mossèn Elisend Coscho, senyor de Masota, del regne d'Aragó, sent el valedor del mateix Galcerán de Requesens. Morts ambdós, Dalmau el 1499 i Galcerán el 1505, per la mort de l'espòs, resulta fiadora Beatriu Enríquez, ja que les seves filles Joana i Maria havien mort el 1511 i 1505, respectivament, i l'única en vida, Isabel de Cardona, virreina de Nàpols, residia en país llunyà i la mare, Beatriu, vella i desemparada es veuria obligada a pagar aquell important préstec que havia avalat el seu difunt marit²⁷.

El 1519 es va veure Beatriu en la necessitat peremptòria d'haver de vendre dues cases que tenia en la col·lació -(de tossal, antic. coll, pas angost; col·lació =convergència d'aquests (-) de Sant Bartomeu, per les que li va donar el protonotari i mestre-escola de l'església Catedral el senyor Juan Ruiz de Córdoba, 52.000 morabatins²⁸.

L'11 de maig de 1521 va haver d'atorgar la seva última escriptura coneguda fins avui. És un poder a favor de Francisco Cuzana, genovès estant a Sevilla, perquè cobrés d'un altre genovès resident en la mateixa ciutat,

²⁶ TORRE Y DEL CERRO, José de la: ob. cit., p. 6.

²⁷ SEGURA VALLS, Presb., Juan: ob. cit., p. 66

²⁸ TORRE Y DEL CERRO, José de la: ob. cit., p. 66.

anomenat Juan Francisco Grimaldo, els morabatins que aquest tingués a bé donar-li pel seu fill HERNANDO Colom²⁹.

«A mitjans de 1525 —conta José de la Torre— vaig veure HERNANDO Colom a Còrdova acompanyat del seu cosí Pedro d'Harana». Aquí va atorgar dues escriptures en el seu favor el 17 d'agost concedint poders per prendre-li comptes de l'administració dels béns que HERNANDO tenia el seu càrrec en Port Argent de l'illa Espanyola.

Per la segona escriptura va fer al seu cosí donació plena i absoluta de tots els béns arrels que havia heretat de la seva mare Beatriu Enríquez a Santa Maria de Trassiera (...) Ni encara això va voler conservar Hernando, d'ella com a record —comenta l'historiador-³⁰.

Publicació que Hernando Colom va comprar a Tarragona l'any 1513. Catàleg de la Biblioteca Colombina

²⁹ Ib. Cit., p. 66.

³⁰ Ib. Cit., p. 67.

Beatriu Enríquez en les seves tres personalitats

En l'anàlisi dels fets exposats, ens trobem en el temps i espai de l'entorn de Cristòfol Colom, amb tres personalitats de dones que semblen distintes, però que porten el mateix nom, Beatriu Enríquez, i són de semblant edat, en la mateixa època.

Una és, la infanta Beatriu, germana carnal de Ferran, el Catòlic, que la seva mare Juana Enríquez Fernández de Còrdova, segona muller de Joan II d'Aragó, la portava de bolquers quan el 1461 es trobaven a Vilafranca del Penedès, com es va dir en la crònica. En no figurar aquesta filla Beatriu en la genealogia del matrimoni reial, és de suposar que va ser filla natural de la reina de què prendria el seu cognom. Joan II comptava llavors 63 anys d'edat, però era un vell malalt i gairebé cec. La reina mare va morir a Tarragona el 13 de febrer de 1468, quan el regne d'Aragó a Catalunya estava en guerra civil i en disputes amb Castella. Aquest mateix any es va concertar la boda de Ferran amb la seva cosina Isabel, que se celebraria l'any següent sense el consentiment o butlla papal, fins que el 1472, després d'una reunió que va tenir lloc a Tarragona, amb l'infant Ferran, l'arquebisbe Urrea i el cardenal Rodrigo de Borja, futur papa, ho va aconseguir aquest de Sixt IV. És de suposar que en enviduar Joan II d'Aragó lliuraria a la família de la seva difunta esposa la petita Beatriu Enríquez, que comptava llavors set anys d'edat.

Una altra, la "cordovesa" Beatriu Enríquez d'Harana, òrfena a Còrdova, amant de Cristòfol Colom i mare d'HERNANDO; la qual es va dir que era germana de Pedro d'Harana i ambdós, fills de Pedro de Torquemada i Ana Núñez, qui va morir el 1471 sent ja viuda i quedarien els dos germans orfes a Còrdova. Han quedat exposats anteriorment, els dubtes i llacunes que existeixen sobre la personalitat i origen d'aquesta dona, les quals fins ara no han estat esbrinades per investigadors i historiadors que s'han dedicat a això. En dues dècades desapareixen signes de presència d'aquesta Beatriu a Còrdova.

Els anys que van des de 1489 a 1510 coincideixen amb el matrimoni i maternitat de la “tercera” Beatriu Enríquez que apareix en aquell entorn i en aquells anys, coneguda aquesta per "de Velasco" (Vegi's el quadre annex de la genealogia dels Enríquez), es diu que és filla de Fadrique Enríquez de Velasco, comte de Mòdica i d'Osona, vescomte de Cabrera i de Bas, comte de Melgar i almirall de Castella, era fill d'Alfonso Enríquez de Quiñónez, germanastre de Juan Enríquez Fernández de Còrdova, mare del rei Ferran i de la infanta Beatriu.

El 1487 l'almirall de Castella va comandar la flota que va bloquejar el port de Màlaga, per evitar l'aprovisionament de les forces àrabs que defensaven Granada. En aquesta ocasió havia acudit a aquelles aigües per reforçar les tropes castellano-aragoneses, el corsari tarragoní Galceran de Requesens, com a capità general de l'armada de Ferran II d'Aragó, coincidint amb els anys de l'estada dels Reis Catòlics, la seva família i cort a Còrdova; de les relacions de Colom amb Beatriu i del naixement d'HERNANDO; a més a més de la campanya final de la Reconquesta amb la presa de Granada en el 1492, seguida de l'expulsió dels jueus i el primer viatge de Colom al Nou Món, tot en aquell mateix any.

Aconseguida la rendició de Granada, les flotes i la cort es dirigiren a les seves bases i tant l'almirall de Castella com el capità general de l'armada catalano-aragonesa – Fadrique Enríquez de Velasco i Galcerán de Requesens- a les seves respectives residències de Palmaos i Tamarit o el Catllar, a Tarragona; mentre la cort dels Reis Catòlics s'instal·lava a Barcelona on acudiria Colom el 3 d'abril de 1493 per retre comptes de la seva magna gesta. Quan va arribar triomfal el gran navegant, els reis es van fer càrrec de l'educació dels seus fills Diego i HERNANDO, prenent-los per a educar-los a la seva cort, com a patges del príncep Juan.

Conclusions:

S'ha de tenir en compte el fet que des de l'arribada de Colom a Castella per preparar la seva empresa de les Índies, en ple enrarit ambient antisemita es va publicar el decret reial de l'expulsió dels jueus. Aquella situació hagués pogut impedir el casament de Colom i Beatriu, per ser ambdós d'origen hebreu, i per això haurien de declarar el seu secret, revelar ambdós, els noms i l'origen dels seus progenitors, la qual cosa podria ocasionar seriosos perills a ells mateixos i als seus descendents, a més de les altes dignitats que van confiar i van donar suport al fascinant projecte del navegant.

El 1476, Colom s'havia casat a Lisboa o Port Sant, a les illes de Madeira, amb Felipa Muñiz de Perestrello, filla del governador d'aquella illa atlàntica, en la qual va néixer el primogènit Diego, morint la mare al poc temps d'haver nascut el seu fill. Quan uns anys després va arribar Colom de Portugal als regnes de Castella i d'Aragó, s'havia establert en ambdues monarquies la terrible Inquisició de Torquemada, i ser jueu o convers, estava mal vist, es recelava de tot hebreu i molts van anar a la foguera.

Cap dels germans de Cristòfol Colom es van casar, com tampoc va poder fer-ho ell mateix, encara que el seu germà Jaume, anomenat a Castella Diego, era clergue, els altres dos: Cristóbal i Bartolomé es van abstenir llavors de contreure matrimoni per poder realitzar aquella empresa sense impediments ni complicacions. Alliberant els seus descendents, com el fill Diego Colom que, ornat de noblesa per la gesta del seu pare, casaria amb Maria de Toledo, neboda dels ducs d'Alba.

Això explica també la generositat de Cristòfol Colom en el seu testament per a Beatriu Enríquez, la seva antiga amant i mare del seu fill HERNANDO. No hi ha prova més evident d'això que el codicil de l'Almirall atorgat el 1505.

En aquest document Colom demana al seu fill Diego, el següent: “Comandament que institutriu encomanat a Beatriu Enríquez, mare del senyor HERNANDO, el meu fix,

que la proveeixi, que pugui viure honestament, com a persona a qui jo en tant de càrrec i això es faci pel meu descàrrec doni-la consciència, perquè això pesa molt en la meua ànima”.

Recorda's que en aquestes dates Beatriu Enríquez es trobava molt sola. Aquest mateix any havia enviduat de Galcerán de Requesens que el va deixar amb penosos deutes econòmics; la seva filla Maria havia mort feia poc i Joana, princesa de Bisignano i Isabel, virreina de Nàpols, vivien ben lluny.

Aquestes circumstàncies ens fan pensar que davant d'aquella dificultat per al casament de Beatriu Enríquez amb l'almirall de la mar oceana, virrei i governador de les Índies, el seu germanastre, el rei Ferran el Catòlic, procuraria dins la discreció, busca per a Beatriu un bon partit. Es faria càrrec d'ella el seu cosí Fadrique Enríquez de Velasco, l'almirall de Castella i tractarà del matrimoni de Beatriu amb el noble i corsari tarragoní, Galcerán de Requesens, els qui es casarien i tindrien tres filles: Juan, Maria i Isabel, de les quals ens hem referit anteriorment.

Resultant, doncs, les “tres” Beatriu Enríquez: la infanta, la “cordovesa” i la viuda de Galcerán de Requesens són la mateixa persona i això explica la falta de notícies de la infanta Beatriu, les llacunes en les dades de la “cordovesa” Beatriu Enríquez d'Harana, així com la seva absència de Còrdova per més de dues dècades, en l'època de la qual tenim explicada l'aparició a Catalunya de Beatriu Enríquez de Velasco, parenta i tant!

Com que era la germanastra del rei Ferran el Catòlic.

Cronologia:

1436: Naixement de Cristòfol Colom, que moriria el 1506 a Valladolid, septuagenari segons les cròniques contemporànies al descobridor, com Fernández d'Oviedo o el pare Andrés de Bernáldes, el cura dels Palacios.

1437: Naixement d'Isabel I de Castella en Madrigal de las Altas Torres (Valladolid).

1438: Neix Ferran el Catòlic, en Sos d'Aragó.

1440: El 23 de setembre d'aquest any mor a Barcelona, Carlos, el Príncep de Viana, germanastre de Ferran, que seria conegut com a rei “el catòlic”.

1461: La reina Juana Enríquez en la seva estada a Vilafranca del Penedès, ciutat situada al mig del camí entre Tarragona i Barcelona, porta als seus braços a la infanta Beatriz, que era una nena de bolquers.

1462: Arriben a Tarragona, on passaran sis anys, la família i cort de Joan II d'Aragó, pare del primogènit Carlos i de l'infant Ferran, aquest de deu anys d'edat.

1463: Mor Fadrique Enríquez, el sogre de Joan II d'Aragó, amb qui hi havia participat a la revolta nobiliària que va deposar Enric IV, germà d'Isabel I de Castella.

1467: A la catedral de Tarragona va casar la germana menor de la reina, Aldonza Enríquez amb el noble català Ramon Folch IV, comte de Cardona.

1467: Es pensa que aquest any naixeria en Santa Maria de Trassiera, a Còrdova, Beatriu Enríquez d'Harana, que es diu filla de Pedro de Torquemada i d'Anna Núñez, qui va enviduar molt aviat.

1471: Mor Ana Núñez, quedant orfes els petits Pedro d'Harana i Beatriu Enríquez d'Harana, fent-se càrrec d'ells l'àvia materna Leonor Núñez i la tia, Mayor Enríquez.

1481: S'havia implantat a Castella el Tribunal de la Inquisició, anomenat vulgarment, Santo Oficio; el primer lloc d'aplicació va ser Sevilla aquest any i a Còrdova un any després.

1483: Tomás de Torquemada, confessor del rei i inquisidor a Castella, va ser nomenat també, inquisidor de la corona d'Aragó.

1486: Colom arriba a Còrdova, al poc temps coneixeria a la que seria el seu

amant, Beatriu Enríquez d'Harana. En la primavera d'aquest any arribarien a aquella ciutat andalusa els Reis Catòlics, establint ben a prop de Còrdova, en un turó del lloc de Santa Maria de Trassierra, la seva fortalesa amb església, des d'on es va preparar l'ofensiva definitiva sobre Granada, que va ser el 1492.

1487: El 18 d'agost d'aquest any, l'assetjada Màlaga mora, se sotmet als monarques de Castella i d'Aragó. Van prendre part en aquella decisiva operació marítima-terrestre, junt amb les naus de l'Almirall de Castella, Fadrique Fernández de Velasco, cosí del rei, el capità general de l'armada d'Aragó, Galcerán de Requesens, noble català i corsari tarragoní.

1488: A Còrdova va venir al món el que seria el millor biògraf de Colom, el seu fill HERNANDO, de la seva relació amb Beatriu Enríquez d'Harana.

1489: Des d'aquest any fins a 1510 no es troben documents ni referències a Còrdova, d'haver estat allí Beatriu Enríquez d'Harana.

1492: Justament en finalitzar el termini del decret dels monarques sobre l'expulsió dels jueus, dels seus regnes, Colom emprèn el seu primer viatge en què descobrirà un nou món, deixant els seus fills Diego i HERNANDO, a la cura de la seva amant Beatriu, mare del segon d'ells, que ja tenia quatre anys d'edat d'edat i el primogènit, Diego Colom Muñiz, que tenia catorze.

1505: Mor Galcerán de Requesens, casat en segones noces amb Beatriu Enríquez (de Velasco) amb qui va tenir tres filles: Joana de Sanseverino, princesa de Bisignano (Sicília), María Requesens i Isabel de Cardona, virreina de Nàpols.

1513: HERNANDO Colom va investigar a Tarragona.

1516: A Còrdova, Beatriu va atorgar dues escriptures de poders per efectuar cobraments per a ella. Aquest mateix any li era reclamada a la Beatriu Enríquez, viuda de Galcerán de Requesens, una important quantitat de diners, per un préstec a Dalmau II, senyor de Santa Coloma i baró de

Queralt (Tarragona), per figurar el seu difunt marit com a valedor i que en haver mort aquest, la seva esposa hereva Beatriu, resultava fiadora d'aquell deute.

1519: Consta l'escriptura per la venda el 52.000 morabatins d'una casa de Beatriu a Còrdova.

1520: Última escriptura coneguda fins avui; és un poder atorgat per Beatriu Enríquez d'Harana per al cobrament de "els morabatins que tingui a bé donar-li pel seu fill HERNANDO Colom".

1523: Es calcula que aquest any va morir Beatriu Enríquez d'Harana.

1525: Fernando Colom concedeix poders al seu cosí Pedro d'Harana "per prendre-li comptes de l'administració dels béns que HERNANDO tenia el seu càrrec en Puerto Plata de l'illa Espanyola (avui República Dominicana). Per la segona escriptura va fer al seu cosí donació plena i absoluta de tots els béns seients que havia heretat de la seva mare Beatriu Enríquez a Santa Maria de Trassierra (Còrdova).

1927 ; Colom Català

Article publicat per Joaquim Arenas i Sampera, President del Centre d'Estudis Colombins, al diari Avui, el dia 23 d'octubre de 2004

Han passat anys i panys perquè la tesi catalana sobre els orígens de Colom mereixés un reconeixement internacional. El fet que pel canal satèl·lit *Discovery Channel*, especialitzat en programes d'història, s'emetés a principis d'agost una programació referida al Descobridor, orígens, vida i viatges, i que de manera explícita afirma que Colom era català, tant en la publicitat del programa com en el seu mateix contingut, resulta tota una distinció de grau elevat a la tesi catalana.

Són molts els historiadors que han maldat amb estudis, fruit d'una recerca aprofundida, per desfer la teoria genovesa

sobre la naturalesa de Colom i demostrar que era català, ciutadà dels Països Catalans.

Avui, es pot afirmar, com es podia fer des de 1927, que l'argumentació històrica catalana sobre aquest fet, que han fornit els estudiosos catalans i altres d'àmbit universal, esdevé la més sòlida i cohesionada. Senzillament, *si Colom era alguna cosa, era català*, com va dir l'erudit Josep Porter.

Per bé que en els escrits històrics l'esment de la catalanitat del Descobridor arrenca de molt lluny, Serra i Postius (1671 -1748) ja se'n fa ressò, cal dir que és en el segle passat i en el present que la qüestió sobre Colom català arrenca amb força i amb una producció intel·lectual i científica com mai. I aquesta posada en escena en el món de la recerca històrica té un nom i uns cognoms.

Va ser Luís Ulloa i Cisneros, director general de la biblioteca de Lima (Perú), que en la seva recerca sobre la procedència gallega de Cristòfol Colom, es va trobar que en allò que indagava tot apuntava vers un Colom d'origen català. Ulloa va treballar infatigablement en aquesta línia. L'any 1927, en plena dictadura de Primo de Rivera, presentava a l'Ateneu Barcelonès les seves conclusions; Colom era català de naixença..

El mateix any es publicava, en versió catalana, la seva obra *Cristòfol Colom fou Català. La veritable gènesi de la Descoberta*. També el mateix any, a París, sortia de la Libreria Oriental-americana el llibre *Noves proves de la catalanitat de Colom. Les falsedats de la tesis genovesa*. Els fonaments havien estat posats. Més ben dit, l'estructura de l'edifici, havia estat bastida amb solidesa. En anys posteriors fins a hores d'ara, han estat nombrosos els estudiosos professionals o els erudits que han anat ampliant el solc profund i inesborrable deixat per Ulloa. Sempre, però, arrencant de la lucidesa i esforç científic del peruà insigne.

És en una doble línia, investigació i difusió dels resultats obtinguts, que des de 1927, s'ha treballat i s'hi continua treballant. Una feina que va prendre una volada notable amb la fundació del Centre d'Estudis

Colombins, delegació funcional d'Òmnium Cultural, l'any 1989. És, precisament, amb els components d'aquest Centre, especialment amb el professor Francesc Albardaner, assessor de la Casa d'Amèrica, amb qui el professor Charles J. Merrill, el qual ha assessorat la sèrie televisiva esmentada, va connectar quan va ser a Catalunya, fruit d'una beca d'estudis.

Ensems que feia els estudis programats en el protocol de la beca que gaudia, es va dedicar a la recerca històrica de Colom i va cercar fonts diverses i establir contactes a diversos àmbits. Entre els quals hem d'esmentar de manera especial el col·lectiu d'amics de Tarroja de la Segarra, el qual publica, cada dos mesos, la revista Terra Rubra, una bona part de la qual és dedicada a la catalanitat de Colom, en aquest cas se'l fa originari d'aquest poblet segarrenc.

La tasca continuada i sense defallença dels partidaris científics de Colom Català, ha merescut, amb l'acceptació de les propostes històriques de Charles J. Merrill per part de Discovery Channel, un reconeixement excepcional pel que suposa per si mateix en el camp acadèmic, una TV per satèl·lit de programes científics no juga amb entelèquies, i també en el marc de la propagació de la tesi catalana fonamentada per Luís Ulloa Cisneros.

BIBLIOGRAFIA

RICCARDO PAZZAGLIA: "COME L'AMERICA FU COSTRETTA A FARSI SCOPRIRE"
(Rizzoli; Milano. Primera edició setembre del 2003)

Aquest estiu, tornant en el vaixell que fa el trajecte Genova-Barcelona, vaig poder comprar a la seva petita botiga, que més que botiga és un "totum revolutum", un petit llibre publicat per la casa Rizzoli en llengua italiana que du per títol "De com Amèrica va ser obligada a fer-se descobrir".

L'autor és el napolità Riccardo Pazzaglia i vol ser una nova versió humorística o

irònica del descobriment d'Amèrica. La finalitat del llibre vol ser de distreure al personal una estona, objectiu que deuria considerar interessant la persona que selecciona els llibres que es posen a la venda en aquesta botiga naval, en la que hi ha molts pocs llibres i moltes revistes, per tal que el personal llegeixi quelcom de profit mentre mata el temps de les travessies quan duren més del compte.

Vagi d'entrada que no recomanem als socis del Centre d'Estudis Colombins la seva lectura, ja que no aporta res de nou des del punt de vista històric. Més aviat presenta molts errors, dels quals, ja en parlarem més endavant. Però un cop llegit el llibre, em vaig fer la pregunta del perquè de la seva publicació, si, a més a més, la ironia és tan fina i escadussera que dubto que pugui ser el motiu principal pel futur lector per comprar el llibre.

El llibre és una nova versió de "lo llestos i ben trempats que som els italians" i "lo bèsties, orgullosos i genocides" que són els espanyols. Per reblar aquesta darrera clau el llibre acaba amb un capítol denominat "Aquells dos famosos bergants", referint-se

a Cortés i a Pizarro, sense que vingui la cosa al cas ja que tota la resta del llibre està dedicada a Colom, en el que l'autor acaba el seu llibre amb "sang i fetge" tot revivint els tòpics de la pitjor "llegenda negra" de la colonització espanyola.

El llibre és, doncs, una insistència més en la genovesitat indiscutible de Colom i en la versió més franquista de la història d'Espanya. Com ja era d'esperar, i a tall d'exemple, de la reina Isabel de Castella, dita Catòlica, en diu: "La seva vida va servir per fer dues coses: la unitat d'Espanya, a través del seu matrimoni d'interès amb Ferran d'Aragó, i el descobriment de les Índies, amb el seu suport apassionat al projecte de Cristoforo Colombo." (pàg. 140).

Com veieu no hi ha res a fer, mentre no hi hagi una campanya a nivell mundial que expliqui que al llarg de la vida de Colom no va existir el regne d'Espanya i que els Reis Catòlics, malgrat perseguir-ho, no van realitzar la seva volguda unitat d'Espanya, no hi ha manera d'explicar que Colom era estranger a Castella pel fet de ser català. Conseqüentment al Papa Alexandre VI el qualifica directament d'espanyol, ni valencià, ni català, ni aragonès, espanyol pur i dur, i prou.

Entre altres tòpics d'aquest llibre l'autor situa a Colom a bord de la nau Bechalla en la famosa batalla del Cap de Sant Vicenç i que, després de salvar-se del naufragi, va anar a Lisboa, on ja hi vivia el seu germà Bartomeu (?). No cal dir que el finançament del primer viatge havia de ser també un fet "italià" ja que "els banquers genovesos i florentins eren molt actius a Castella i estaven preparats ("tutti pronti") a finançar l'empresa descobridora del seu compatriota" (pàg.31).

L'autor pren partit per un origen hebraic del seu Colombo quan afirma que "la meitat de la família de Colom, per part de mare, estava constituïda per conversos, és a dir, jueus convertits al cristianisme, per voluntat pròpia o no"(pàg. 31). El que no ens explica l'autor és quan va haver-hi a Gènova o al nord d'Itàlia un procés històric que obligués als jueus italians a convertir-se. També pot

ser que l'autor segueixi la teoria de Salvador de Madariaga, sense dir que aquesta branca de conversos procedia de Catalunya o de les Balears.

El llibre també està ple d'errors com quan afirma que l'agutzil major cridava a primera hora de la matinada als mariners per tal que entressin als vaixells per sortir del moll de Palos per fer el primer viatge, quan tothom admet actualment la versió que Colom els va fer entrar al vaixell abans de la mitjanit del dia anterior. Un "error", que ens va agradar, però, és quan l'autor relata el primer desembarcament a l'illa de Guanahaní i Colom pren possessió de l'illa en el nom dels reis de Castella i d'Aragó. O és que en aquest punt l'autor no s'equivoca i va ser així com van anar els fets? A Beatriz Enríquez de Arana i a tots els membres de la seva família l'autor els transforma en Araña, la qual cosa no sabem si ho fa per ignorància o per fer-se el graciós. Quan parla de la creació del fort de la Nativitat, l'autor afirma, com ja era d'esperar, que posa aquest nom i no el nom castellà de Navidad perquè barreja la llengua castellana amb la llengua de la seva pàtria italiana. Qualsevol influència del català ni se sospita, clar. Quan l'autor parla del fet que es van tirar a sorts, en el retorn del primer viatge, per veure qui aniria en peregrinació a l'església de Nostra Sra. de Loreto, l'autor afirma que parlaven de l'església de Loreto que hi ha a Ancona, a Itàlia, en el regne del papa, una Nostra Senyora molt llunyana, quan en realitat es tractava d'anar a la Loreto andalusa, crec que prop de Sevilla, que era la que coneixien els mariners andalusos.

A fra Bernat Boïl (sic) el fa català, però l'inclou dins de l'orde benedictina de la que no en va ser mai membre, malgrat haver passat una temporada a Montserrat com a ermità. No sabem tampoc d'on ha tret que Fra Ramon Paner hagi anat a Amèrica amb cinc frares del monestir de Montserrat. Tampoc sabem en quines fonts històriques ha begut l'autor per afirmar que Diego Colom va sortir de Gènova als seus 25 anys per participar al triomf de Colom a la seva arribada a Barcelona. I menys encara entenem com pot afirmar que Colom va enviar al seu pare a Gènova notícies i diners

abans de fer el segon viatge, si no hi ha cap document que ho avali.

Si la senyora Consuelo Varela llegeix el llibre estarà contenta quan vegi que l'autor qualifica a Mossèn Pere de Margarit com a "capitano aragonese", tal i com va tenir ella la gosadia de qualificar-lo en la seva conferència que ens va fer a Òmnium Cultural ja fa uns quants anys. L'autor fa a Juan Antonio Colombo cosí de l'almirall, la qual cosa ens sobta, ja que si fos fidel a la genealogia genovista seria el seu nebot.

Aquest tema dels germans Joan i Andrea Colón sembla que ja el va tancar un historiador italià (Bóscolo?) quan va afirmar, per documents trobats a Sevilla, que aquests germans eren fills naturals de Diego Colón, germà de l'almirall. L'autor fa a Bartomeu Perestrello, el sogre de Colom, com a Gran Mestre de l'orde portuguès dels Cavallers de Crist, màxim grau d'aquest orde que considero que estava reservat per membres de la família reial portuguesa.

Per altra banda, però, també té afirmacions interessants, ja que quan es fa la pregunta de quina era la llengua que parlava Colom, a més de la resposta ja esperada que parlava el dialecte dels barris populars de Gènova afirma: "L'italià més famós del món no parlava ni escrivia en italià" (pàg. 24). També ens sorprèn quan qualifica a Juan de la Cosa com a un "vell conegut" de Colom en el moment de llogar-li la seva nau a Palos de la Frontera per fer el primer viatge. Com pot dir l'autor que Juan de la Cosa era un vell conegut de Colom? Per sort no diu que fos també genovès! L'autor ens informa, per la nostra sorpresa, que ja sap que una de les acusacions que van fer caure en desgràcia Colom va ser que volia donar les terres americanes que havia descobert a la república de Gènova! (pàg. 118).

Ja ho veieu, la difusió popular de la vida de Colom i del descobriment d'Amèrica continua repetint els mateixos tòpics de sempre. Encara ens queda molt camí per córrer.

Francesc Albardaner i Llorens

Nota informativa:

La nova seu d'Òmnium Cultural, en ple Eixample

L'Assemblea Extraordinària de socis d'Òmnium Cultural que es va fer el 4 de febrer de 2004 va ratificar per majoria absoluta la decisió de dotar-se d'unes instal·lacions més adequades a les activitats diàries de l'entitat. Aprofitant que el mes de desembre s'acaba el contracte de lloguer del Palau Dalmaes i davant la impossibilitat de posar-se d'acord amb els propietaris de l'edifici per comprar-lo o renegociar el preu del lloguer, la Junta Directiva d'Òmnium Cultural es va decidir per l'adquisició d'un nou local.

Arran de la compra del local, Òmnium ha decidit crear una fundació que gestioni el patrimoni de l'entitat per tal de beneficiar-se dels avantatges financers d'aquesta forma jurídica.

La nova seu d'Òmnium serà als baixos i al principal del número 276 del carrer Diputació, entre Pau Claris i Roger de Llúria. La superfície útil és de 726,40 m², distribuïts entre la planta baixa (323,70 m²) i el principal (402, 70 m²).

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmasés) - 08003 BARCELONA
Tel. (93) 319 80 50 - Fax: (93) 310 69 00
